૪૪૪

અદેપ-૪૪૪

આદિજાતિ વિસ્તારના ૧૨ જિલ્લા અને ૪૩ તાલુકાના આદિવાસી યુવક-યુવતીઓમાં સ્થળાંતર અને કૌશલ્યવૃધ્ધિ યથાસ્થિતિ

અહેવાલ લેખન

શ્રી ભીખાભાઇ પટેલ

ડૉ. રવીન્દ્ર પંચોલી

સંપાદન

ડૉ.ચંન્દ્રકાન્ત ઉપાધ્યાય

આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર,

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ-૧૪

૨૦૦૯

૪૪૪

કોષ્ટકીકરણ અને પૃથ્થકરણ

૧. કુટુંબનો પ્રકાર :

ગુજરાતમાં કુલ વસતિની સામે અનુસૂચિત જનજાતિની વસતિ ૧૪.૭૬ ટકા છે. અનુસૂચિત જનજાતિની વસતિ અન્ય સમાજો કરતાં વધુ ગરીબી રેખા નીચે જીવન વ્યતિત કરતી જોવા મળે છે. ગુજરાતમાં આદિવાસી વસતિ મુખ્યત્વે રાજયની પૂર્વપટ્ટીમાં વસવાટ કરતી જોવા મળે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં કેટલા કુટુંબો BPL છે, કેટલા કુટુંબો APL છે તેની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે. (કોષ્ટક-૧)

અભ્યાસમાં જોવા મળ્યું છે કે કુલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓને સર્વેમાં આવરી લીધેલ હતા. જેમાંથી ૨૭૪૨૬૪ યુવક-યુવતિઓના કુટુંબો ગરીબીરેખા નીચે જીવન વ્યતિત કરતા હતા. જ્યારે ૯૫૦૯૯ યુવક-યુવતિઓના કુટુંબો APL કુટુંબમાં આવતા હતા. આ પરથી કહી શકાય કે મોટાભાગના કુટુંબો BPL કુટુંબો જોવા મળ્યા હતા. આમ, આ કુટુંબોને ગરીબી હોવાથી ઉપર લાવવા માટે સરકાર દ્વારા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

PTG :

ભારતમાં ૧,૦૨,૮૬,૧૦,૩૨૮ની વસતિ જોવા મળે છે. (વર્ષ ૨૦૦૧ મુજબ) જેમાંથી ૮,૪૩,૨૬,૨૪૦ અનુસૂચિત જનજાતિની વસતિ છે. જે કુલ વસતિના ૮.૨% છે. આ અનુસૂચિત જનજાતિમાં પણ કેટલીક જાતિઓ ખૂબજ પછાત જોવા મળી હતી. આવી જાતિઓનો ભારત સરકાર દ્વારા અતિપછાત જૂથોમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ જાતિઓને આદિમજૂથમાં મૂકવા માટે મુખ્ય ત્રણ ધોરણો નક્કી કરવામાં આવ્યાં હતાં જેમાં,

(૧) શિક્ષણનું ઓછામાં ઓછું પ્રમાણ

(૨) સ્થગિત અથવા ઘટતી વસતિ

અને આર્થિક પછાતતા જેવા ધોરણોને ધ્યાનમાં રાખીને હાલમાં ભારતની જુદી જુદી આદિવાસી જાતિઓમાંથી ૭૫ આદિવાસી જાતિઓને આદિમજૂથ જાતિઓમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

રાજયમાં આદિમજૂથની પાંચ જાતિઓ વસવાટ કરે છે. રાજયમાં આદિમજૂથના કુલ ૨૩૪૭૯ કુટુંબો છે. જે રાજયના ૧૫ જિલ્લા, ૫૯ તાલુકા અને ૬૯૭ ગામોમાં વસવાટ કરે છે. અભ્યાસ ક્ષેત્રના ૧૨ જિલ્લામાંથી કેટલા કુટુંબો આદિમજૂથ જાતિના છે તેની માહિતી મેળવતા નીચે મુજબની પરિસ્થિતિ જોવા મળી હતી. (કોષ્ટક-૨)

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં આદિમજૂથની વસતિ ૮ જિલ્લામાં વસવાટ કરતી જોવા મળી છે. જેમાં કુલ યુવક-યુવતિઓમાં ૧૫૮૭ આદિમજૂથ યુવક-યુવતિઓને સર્વેમાં આવરી લીધેલ છે. જેમાં

સાબરકાંઠામાં ૫૧, નર્મદામાં ૧૬૫, ભરૂચમાં ૧૮, સુરતમાં ૪૫૦, તાપીમાં ૬૫૬ અને વલસાડમાં ૭૮ PTG યુવક-યુવતિઓને સર્વેમાં આવરી લીધેલ છે.

ઉંચાઈ :

સરકારના જુદા જુદા વિભાગો તેમજ ખાનગી કંપનીમાં શારીરિક યોગ્યતાને એક લાયકાત તરીકે ગણવામાં આવે છે. અભ્યાસ સાથે શારીરિક યોગ્યતા પણ હોવી જરૂરી છે. જેમ કે સિક્યુરીટી, પોલીસ, આર્મી વગેરેમાં ઉંચાઈ, વજન, છાતી વગેરેની યોગ્યતાની જરૂરિયાત રહે છે. આથી અભ્યાસ દરમિયાન યુવક-યુવતિઓની ઉંચાઈ વિષેની માહિતી લેવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

જાતિ :

જાતિ અથવા લિંગ એ વ્યક્તિની વ્યક્તિગત તથા સામાજિક પાર્શ્વભૂમિકા દર્શાવતું એક અગત્યનું પરિબળ છે. જાતિ દરજ્જો એ વ્યક્તિના સામાજિક વલણો, તેની કાર્યભૂમિકાઓ વગેરે નક્કી કરવામાં મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં કેટલા યુવક છે અને કેટલી યુવતિઓનો સર્વે કરવામાં આવ્યો છે તેની માહિતી નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

વૈવાહિક દરજ્જો :

વૈવાહિક દરજ્જો એ પ્રાપ્ત દરજ્જો છે. આ દરજ્જાની વ્યક્તિના સામાજિક-આર્થિક જીવન પર કેટલીક અસરો પડતી હોય છે. કારણ કે વૈવાહિક દરજ્જા પ્રાપ્તિ સાથે કેટલીક ફરજોનો સ્વીકાર કરવો પડે છે. આદિવાસી વિસ્તારમાં અન્ય સમાજ કરતા વિશિષ્ટતા જોવા મળે છે. આદિવાસી વિસ્તારમાં બે પત્ની પ્રથા પણ જોવા મળે છે. અભ્યાસમાં પસંદ કરેલા યુવક-યુવતિઓની ઉંમર ૧૫ થી ૩૨ વર્ષ સુધી છે. જિલ્લા પ્રમાણે યુવક-યુવતિઓની વૈવાહિક દરજ્જાની વિગત નીચે મુજબ છે.

૧. શિક્ષણ :

સમાજ વ્યવસ્થાની મુખ્ય ૫ વ્યવસ્થાઓમાં શિક્ષણ સંસ્થા એ પાયાની અને મહત્ત્વની સંસ્થા છે. સાંપ્રત સમયમાં આર્થિક, સામાજિક અને રાજકીય ક્ષેત્રે નિર્ણયો લેવામાં શિક્ષણે મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે. આદિવાસી સમાજમાં સંસ્કૃતિ, રીતરિવાજો, રૂઢિઓ, અંધશ્રધ્ધા વગેરેમાં શિક્ષણના કારણે ઘણા પરિવર્તન આવેલા છે. શિક્ષણ એ સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ તથા પરિવર્તન માટે મહત્ત્વનું પરિબળ છે.

ભારતમાં કુલ સાક્ષરતા દર ૬૪.૮ ટકા છે. તેની સામે એસ.ટી.માં સાક્ષરતા દર ૪૭.૧ ટકા છે. ગુજરાતમાં સાક્ષરતા દર ૬૯.૧૪ ટકા છે, તેની સામે એસ.ટી.માં ૪૭.૭ ટકા છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં આદિવાસી યુવક-યુવતિઓમાં સાક્ષરતાનું પ્રમાણ કેટલું છે તેની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

બેરોજગારી :

રાજ્યમાં આદિવાસી વિસ્તાર મુખ્યત્વે રાજ્યની પૂર્વપટ્ટીમાં આવેલો છે. આ વિસ્તાર મુખ્યત્વે ખાડા-ટેકરાવાળો, પર્વતીય તેમજ ડુંગરાળ પ્રદેશ હોવાને કારણે ત્યાં કોઈ મોટા ધંધા કે રોજગારનો વિકાસ થયો નથી. ઉપરાંત આદિવાસી યુવક-યુવતિઓ પાસે કોઈ ખાસ પ્રકારના હુન્નર કે આવડત જોવા મળતી નથી. આથી આદિવાસી વિસ્તારના યુવક-યુવતિઓ સામાન્ય રીતે ખેતમાં કે છૂટકમજૂરીમાં કામ કરતા જોવા મળે છે.

જ્યારે ખેતીની સીઝન ન હોય અથવા શિયાળા-ઉનાળા દરમિયાન ખેતી માટે સિંચાઈની વ્યવસ્થા પૂરતી ન હોવાના કારણે ખેતી થઈ શકતી નથી. આથી આ સમય દરમિયાન બેકારી વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. અભ્યાસક્ષેત્રના યુવક-યુવતિઓની રોજગારી વિષેની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

સ્થળાંતર આવક :

કોઈપણ વ્યક્તિને જો સ્થાનિક રોજગારી ન મળે તો તે વ્યક્તિ સ્થળાંતર કરતો જોવા મળે છે. વ્યક્તિ અમુક સમય સ્થળાંતર કરતો હોય છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પણ યુવક/યુવતિઓ સ્થળાંતર કરે છે. જેની આવક કુટુંબના આર્થિક જીવન અને જીવનસ્તરને અસર કરતું પરિબળ છે. તેની સ્થળાંતરની આવક પણ તેટલી જ મહત્ત્વની છે. આ અભ્યાસમાં આદિવાસી યુવક-યુવતિઓ સ્થળાંતર દરમ્યાન કેટલી આવક ધરાવે છે તે દર્શાવવામાં આવેલ છે. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય.

અપંગતા :

આપણા દેશમાં અને રાજ્યમાં સ્વતંત્રતા પછી લોકોના સ્વાસ્થ્ય અને આરોગ્ય માટે દિનપ્રતિદિન વધુ ધ્યાન અપાતું જાય છે. આ માટેની જરૂરી સગવડો અને સુવિધા જિલ્લા અને તાલુકા સ્થળે વધુ પ્રમાણમાં કેન્દ્રિત થતી જાય છે. સરકાર દ્વારા ખોડખાંપણ ધરાવતા વ્યક્તિઓને પણ ઘણી સહાયો આપે છે. તેઓને દવાના ખર્ચથી લઈને મુસાફરી સુધીના લાભો આપવામાં આવે છે. સરકાર એવા પણ પ્રયત્નો કરે છે કે બાળ લકવાગ્રસ્તને જડમૂળથી નાબૂદ કરી શકાય. ઝો માટે સમયાંતરે પોલિયોની રસીઓ દરેક બાળકને આપવામાં આવે છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ખોડખાંપણો ધરાવતી વ્યક્તિઓ કેટલી છે તે જાણવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે. કેટલી વ્યક્તિઓ ખોડખાંપણ ધરાવે છે તેની વિગત નીચેના કોષ્ટકમાં આપવામાં આવેલી છે.

આવક :

આવક એ કુટુંબના આર્થિક જીવન અને જીવનસ્તરને અસર કરતું મહત્ત્વનું પરિબળ છે. દરેક કુટુંબ ઉંચી આવક પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નો કરતા રહે છે. અભ્યાસમાં આવરેલ યુવક-યુવતિઓની આવક મર્યાદિત સાધનો ધરાવતા વ્યવસાય પર આધાર રાખવાને બદલે જુદા જુદા વ્યવસાય જેવા કે, ખેતી, પશુપાલન, ખેતમજૂરી, માછીમાર, ઓટોમોબાઈલ, બાંધકામ, નોકરી, કમ્પ્યુટર ક્ષેત્રે, છૂટક મજૂરી, ગારમેન્ટ, સિક્યુરીટી, આરોગ્યક્ષેત્રે, ઈલેક્ટ્રીક કામ, બ્યુટીપાર્લર, વાંસકામ, ડ્રાઈવીંગ વગેરે જેવા અનેક વ્યવસાયો પર આધાર રાખે છે. અભ્યાસમાં આવરેલ યુવક-યુવતિઓની આવક કેટલી છે તે નીચે આપેલ કોષ્ટકમાં જોવા મળે છે.

સ્થળાંતરનો સમય :

આદિવાસી વિસ્તારમાં સ્થાયી મજૂરી મળતી ન હોવાને કારણે લોકો સ્થળાંતર કરી મજૂરી મેળવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં યુવક-યુવતિઓ મજૂરી માટે કેટલો સમય સ્થળાંતર કરે છે તેની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

તાલીમનો ખર્ચ :

સરકાર દ્વારા તથા સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ દ્વારા જુદા-જુદા પ્રકારની તાલીમો આપવામાં આવે છે. કેટલીક તાલીમમાં તાલીમ લેનારને પૂરેપૂરો ખર્ચ આપવાનો હોય છે, જ્યારે અમુક તાલીમમાં તાલીમનો કેટલોક ખર્ચ સરકાર અથવા સ્વૈચ્છિક સંસ્થા પૂરી પાડે છે. અભ્યાસ દરમિયાન આદિવાસી યુવક-યુવતિ તાલીમનો કેટલો ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર છે તેની માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

કોમ્પ્યુટર :

વર્તમાનયુગમાં વિકાસશીલ દેશોમાં ધીરે ધીરે કોમ્પ્યુટર અને વિજ્ઞાન ટેક્નોલોજીનું જ્ઞાન વિકસવા લાગ્યું છે. જેના થકી આ દેશોમાં વિકાસની પ્રક્રિયા ઝડપી બની છે. જેના કારણે સમાજમાં પરિવર્તનની પ્રક્રિયા વધી છે. વળી શહેરીકરણ, ઔદ્યોગિકરણ, ઉદારીકરણ, વૈશ્વિકરણને કારણે સમાજમાં આધુનિક તત્વો દાખલ થયા છે. સાંપ્રત સમયમાં ઉચ્ચશિક્ષણની સાથે કોમ્પ્યુટર શિક્ષણને પણ અલગથી મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે.

આદિવાસી સમાજમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ અન્ય સમાજો કરતાં ઓછું છે. તેવી જ રીતે કોમ્પ્યુટર શિક્ષણનું પ્રમાણ પણ ઓછું જોવા મળે છે. જેનું મુખ્ય કારણ એ છે કે આદિવાસી સમાજ મુખ્યત્વે ગામડામાં વસવાટ કરે છે. સાંપ્રત સમયમાં શહેરી વિસ્તારની દરેક શાળાઓમાં કોમ્પ્યુટરને એક વિષય તરીકે દાખલ કરી ભણાવવામાં આવે છે. જ્યારે આદિવાસી વિસ્તારના ગામડાંઓની

શાળાઓમાં તાલુકા સ્થળે કે તાલુકા સ્થળની નજીકના ગામોની શાળાઓમાં જ કોમ્પ્યુટરનો અભ્યાસ કરાવવામાં આવે છે. યુવક-યુવતિઓને કોમ્પ્યુટરનું જ્ઞાન છે અને કેટલું છે તેની માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

મુલાકાત :

આદિવાસી વિસ્તાર મુખ્યત્વે રાજ્યની પૂર્વપટ્ટીમાં આવેલો છે. રાજ્યની ટકા આદિવાસી વસતિ ગામડાંમાં વસવાટ કરે છે. આદિવાસી વિસ્તારોમાં ગામડાંઓ તાલુકા સ્થળેથી ખૂબ જ દૂર તેમજ અંદરના વિસ્તારમાં આવેલા છે. જ્યાં વાહનવ્યવહારની પૂરતી સગવડનો પણ અભાવ જોવા મળે છે. ઉપરાંત તેઓને આવવા-જવા માટે પોતાનો મજૂરીનો દિવસ બગાડી ભાડું ખર્ચી આવતા હોય છે. જે આદિવાસી લોકો ૫૦ વર્ષથી ઉપરના છે તેઓ ક્યારેક જ તાલુકા સ્થળે કે જિલ્લા સ્થળે આવતા-જતા હોય છે. આથી અભ્યાસ દરમિયાન એવી માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી કે યુવક-યુવતિઓએ તાલુકા સ્થળની કે શહેરી વિસ્તારની મુલાકાત છેલ્લા વર્ષમાં કેટલી વખત લીધેલ છે.

સ્થળાંતરનો વ્યવસાય :

આદિવાસી વિસ્તારમાં બારે માસ સ્થાયી રોજગારી મળતી ન હોવાથી લોકો મજૂરી કરતા હોય છે. ઉપરાંત આદિવાસી લોકો પાસે કોઈ ખાસ આવડત કે હુન્નર જોવા મળતું નથી. આથી તેઓ સ્થળાંતર સ્થળે પણ મોટેભાગે ખેતી, ખેતમજૂરી, છૂટકમજૂરી કે બાંધકામમાં મજૂર તરીકે કામ કરતા જોવા મળે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં આદિવાસી યુવક-યુવતિઓ સ્થળાંતર સમયે કયા કયા પ્રકારના વ્યવસાયમાં રોકાયેલા છે તેની માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી છે. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

તાલીમ :

દરેક વ્યક્તિને તાલીમની જરૂરિયાત હોય જ છે. પછી ભલે તે ખેતીક્ષેત્રે હોય કે પશુપાલન હોય કે ઓટોમોબાઈલ હોય કે આરોગ્યલક્ષી હોય કે કોમ્પ્યુટર ક્ષેત્રે હોય. વ્યક્તિ જે તે ક્ષેત્રમાં વધુ અસરકારક રીતે કામ કરી શકે તે માટે તાલીમ લેવી ખૂબ જરૂરી હોય છે. દરેક વ્યક્તિ જુદા જુદા પ્રકારની આવડત ધરાવતો હોય કે જુદા જુદા ક્ષેત્રે કામ કરવાની ઈચ્છા ધરાવતો હોય તો તેના માટે વ્યક્તિને તાલીમની આવશ્યકતા પડે છે. આ અભ્યાસમાં વ્યક્તિને કઈ તાલીમની આવશ્યકતા છે તે જાણવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાતમાં આદિવાસી વિસ્તાર રાજ્યની પૂર્વપટ્ટીમાં આવેલો છે. જેમાં ૧૨ જિલ્લા, ૪૩ તાલુકા અને ૫૨૬૧ ગામોનો સમાવેશ થાય છે. રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિની કુલ વસતિ ૭૪૮૧૧૬૦ છે. જેમાંથી આદિવાસી વિસ્તારમાં એસ.ટી.ની વસતિ ૫૪૧૮૬૮૧ છે. તેમાં ૧૫ થી ૨૪ વર્ષ સુધીની વય ધરાવતા ૯૬૭૭૫૩ છે. સર્વે ૧૫ થી ૨૪ વર્ષની કુલ વસતિના ૪૦% પ્રમાણે કરવાનો હોઈ કુલ ૧૨ જિલ્લામાંથી ૩,૮૭,૧૦૧ ફોર્મ ભરવાના થતા હતા. તેમાંથી કુલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિનો સર્વેમાં સમાવેશ થયેલ છે. જિલ્લાવાર કેટલા યુવક-યુવતિનો સર્વેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

કુટુંબનો પ્રકાર	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
એ.પી.એલ.	૪૦૭૮	૪૪૭૯	૪૯૨૪	૨૧૯૯૫	૧૫૦૩૬	૩૭૮૭	૧૨૧૪	૮૬૯૩	૧૦૭૬૨	૮૬૩૧	૨૦૩૪	૯૪૬૬	૯૫૦૯૯
બી.પી.એલ.	૫૫૬૦	૨૮૪૫૧	૧૯૫૬૦	૫૯૮૫૩	૨૬૬૯૧	૨૨૮૭૭	૧૦૩૨૭	૨૩૬૮૮	૨૫૯૭૧	૧૮૫૨૮	૭૫૦૪	૨૫૨૫૪	૨૭૪૨૬૪
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

ઉપરોક્ત કોષ્ટકના આધારે કહી શકાય કે આ સંશોધનમાં APL કરતા BPL ઉત્તરદાતાઓની સંખ્યા ૨૭૪૨૬૪ સૌથી વધુ જોવા મળે છે. જેમાં APLમાં ઉત્તરદાતામાં સૌથી વધુ સંખ્યા દાહોદમાં ૨૧૯૯૫ જોવા મળે છે. જ્યારે BPL માં પણ ૫૯૮૫૩ ઉત્તરદાતાઓની સંખ્યા દાહોદમાંજ જોવા મળે છે. આમ કહી શકાય કે દાહોદ જિલ્લામાં સૌથી વધુ સ્થળાંતરની પ્રક્રિયા જોવા મળે છે. દાહોદ બાદ બીજા ક્રમે વડોદરા જિલ્લાનો સમાવેશ થાય છે.

સરકાર દ્વારા જે આદિજાતિની યાદી જોવા મળી છે તેમાં સૌથી વધુ પછાત પાંચ આદિજાતિને PTG તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તો આ સંશોધનમાં PTG સમૂહમાં કેટલા ઉત્તરદાતા છે. તેનો પણ અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

આદિમજૂથ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
ના	૯૬૩૮	૩૨૮૭૯	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૪૯૯	૧૧૫૨૩	૩૧૯૩૧	૩૬૦૭૭	૨૬૯૯૦	૯૫૩૮	૩૪૬૪૨	૩૬૭૭૭૬
હા	૦	૫૧	૦	૦	૦	૧૬૫	૧૮	૪૫૦	૬૫૬	૧૬૯	૦	૭૮	૧૫૮૭
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

PTG સમૂહનાં આદિવાસીઓ ઉત્તરદાતા તરીકે સૌથી વધુ ૬૫૬ તાપી વિસ્તારમાં જોવા મળેલ છે. ત્યારબાદ સુરત ૪૫૦, નવસારી ૧૬૯, નર્મદા ૧૬૫, વલસાડ ૭૮, સાબરકાંઠા ૫૭, ભરૂચ ૧૮ PTG સમૂહનાં આદિવાસીનો સમાવેશ થાય છે. બીજા કોઈ વિસ્તારમાં તેઓ વસવાટ કરતા જોવા મળતા નથી. કુલ ઉત્તરદાતા ૩૬૯૩૬૩ માંથી ૧૫૮૭ ઉત્તરદાતા PTG સમૂહમાં આવે છે. જ્યારે ૩૬૭૭૭૬ ઉત્તરદાતાઓનો PTG સમૂહમાં સમાવેશ થતો જોવા મળતો નથી.

સરકારના જુદા જુદા વિભાગો તેમજ ખાનગી કંપનીમાં શારીરિક યોગ્યતાને એક લાયકાત તરીકે ગણવામાં આવે છે. અભ્યાસ સાથે શારીરિક યોગ્યતા પણ હોવી જરૂરી છે. જેમ કે સિક્યુરીટી, પોલીસ, આર્મી વગેરેમાં ઉંચાઈ, વજન, છાતી વગેરેની યોગ્યતાની જરૂરિયાત રહે છે. આથી અભ્યાસ દરમિયાન યુવક-યુવતિઓની ઉંચાઈ વિષેની માહિતી લેવામાં આવી હતી. જે નીચેના કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય છે.

ઉંચાઈ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
૧૩૦ થી ૧૪૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૫	૦	૦	૪૬૪	૦	૦	૪૬૯
૧૪૧ થી ૧૫૦	૧૯૫૬	૬૮૧૨	૪૪૦૬	૧૬૮૪૪	૬૮૦૪	૪૭૪૧	૪૦૫૯	૮૬૦૩	૮૨૫૦	૫૨૯૭	૧૬૨૫	૯૨૫૩	૭૮૬૫૦
૧૫૧ થી ૧૬૦	૪૨૦૫	૧૩૫૫૯	૧૨૩૭૮	૩૯૯૯૫	૧૯૭૦૨	૧૩૦૪૯	૫૦૭૪	૧૬૧૨૦	૧૮૯૮૫	૧૫૪૦૩	૪૭૨૫	૧૭૮૫૫	૧૮૧૦૫૦
૧૬૧ થી ૧૭૦	૩૦૬૭	૧૧૩૩૨	૭૦૯૧	૨૨૬૫૧	૧૪૦૯૧	૮૨૫૦	૧૯૨૧	૬૯૫૬	૮૪૮૯	૫૮૪૮	૩૦૮૭	૬૮૧૨	૯૯૫૯૫
૧૭૧ થી વધુ	૪૧૦	૧૨૨૭	૬૦૯	૨૩૫૮	૧૧૩૦	૬૨૪	૪૮૨	૭૦૨	૧૦૦૯	૧૪૭	૧૦૧	૮૦૦	૯૫૯૯
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

ઉપરોક્ત કોષ્ટકના આધારે કહી શકાય કે શારીરિક ઉંચાઈમાં ૧૭૧ થી વધુ ઉંચાઈ ધરાવતા યુવક-યુવતીઓ કુલ ૯૫૯૯ જોવા મળે છે. જ્યારે ૧૩૦ થી ૧૪૦ ની ઊંચાઈ ધરાવતાં ૪૬૯ જ ઉત્તરદાતા જોવા મળે છે. કુલ ૩૬૯૩૬૩ ઉત્તરદાતામાંથી ૧૮૧૦૫૦ ઉત્તરદાતા એવા જોવા મળે છે જેમની ઊંચાઈ ૧૫૧ થી ૧૬૦ ની જોવા મળે છે. જે સૌથી વધુ સંખ્યા છે.

જાતિ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
સ્ત્રી	૧૨૮૫	૭૨૪૯	૪૮૫૮	૧૭૦૧૨	૮૫૪૯	૫૭૪૦	૨૭૭૦	૧૦૬૨૬	૧૧૩૫૫	૧૧૨૬૯	૧૯૪૨	૮૫૫૦	૯૧૨૦૫
પુરૂષ	૮૩૫૩	૨૫૬૮૧	૧૯૬૨૬	૬૪૮૩૬	૩૩૧૭૮	૨૦૯૨૪	૮૭૭૧	૨૧૭૫૫	૨૫૩૭૮	૧૫૮૯૦	૭૫૯૬	૨૬૧૭૦	૨૭૮૧૫૮
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

કુલ ૩૬૯૩૬૩ ઉત્તરદાતામાંથી પુરૂષ ઉત્તરદાતાની સંખ્યા ૨૭૮૧૫૮ વધુ જોવા મળે છે. જ્યારે સ્ત્રી ઉત્તરદાતાની સંખ્યા ૯૧૨૦૫ પુરૂષના પ્રમાણમાં ઘણી ઓછી જોવા મળે છે.

દરેક સંશોધનમાં એ જાણવું જરૂરી છે કે ઉત્તરદાતાનો વૈવાહિક દરજ્જો શું છે. આની અસર તેના સામાજીક જીવન પર પડતી હોય છે અને તેના રોજગાર પર પણ તેની અસર જોવા મળતી હોય છે. માટે આ સંશોધનમાં યુવક-યુવતિનાં વૈવાહિક દરજ્જાની વિગતનું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે જોઈ શકાય છે.

વૈવાહિક દરજ્જો	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
પરિણીત	૬૮૧૧	૧૭૯૪૮	૧૫૬૨૯	૫૮૩૧૯	૨૮૪૦૩	૧૪૩૩૮	૪૯૯૫	૧૫૧૨૬	૧૬૪૯૬	૧૩૧૦૮	૫૬૬૮	૧૮૫૮૯	૨૧૫૪૩૦
અપરિણીત	૨૭૯૮	૧૪૮૫૭	૮૭૩૦	૨૩૨૮૦	૧૩૧૬૦	૧૨૨૩૨	૬૫૨૩	૧૭૦૮૧	૨૦૧૧૧	૧૩૮૯૨	૩૮૩૯	૧૬૦૦૩	૧૫૨૫૦૬
વિધુર/વિધવા	૨૭	૯૧	૮૬	૧૯૬	૮૪	૬૦	૧૭	૧૩૪	૯૫	૯૯	૧૨	૯૦	૯૯૧
છૂટાછેડા/ત્યક્તા	૨	૩૪	૩૯	૫૩	૮૦	૩૪	૬	૪૦	૩૧	૬૦	૧૯	૩૮	૪૩૬
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

વૈવાહિક દરજ્જાની વિગતમાં જોઈએ તો અભ્યાસમાં આવરેલ કુલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓમાંથી ૨૧૫૪૩૦ પરિણિત હતા, જ્યારે ૧૫૨૫૦૬ અપરિણિત જોવા મળી હતી. વિધવા અથવા વિધુર હોય તેવા ૯૯૧ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળી હતી. છૂટાછેડા લીધેલ હોય તેવા ૪૩૬ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળી હતી.

સરકારી યોજના આના આધારે અપંગ વ્યક્તિઓને વ્યવસાયલક્ષી મહત્ત્વની જગ્યાઓ ફાળવવામાં આવે છે અને તેમને આવકમાં પણ અમુક યોજનાઓનો લાભ મળે છે. આ બાબતને ધ્યાનમાં લઈએ તો આ સંશોધનમાં તે પણ જાણવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવેલ છે કે કેટલા યુવક-યુવતિઓ અપંગ છે. જેથી તેઓનો રોજગાર સરળતાથી મળી રહે તે નીચેના કોષ્ટકમાં જોવા મળે છે.

અપંગતા	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
ના	૯૫૦૧	૩૨૩૬૬	૨૪૦૭૨	૮૦૪૬૭	૪૧૨૪૦	૨૬૩૪૨	૧૧૩૬૦	૩૨૧૩૨	૩૬૪૭૧	૨૬૯૨૬	૯૪૦૨	૩૪૪૧૧	૩૬૪૬૯૦
હા	૧૩૭	૫૬૪	૪૧૨	૧૩૮૧	૪૮૭	૩૨૨	૧૮૧	૨૪૯	૨૬૨	૨૩૩	૧૩૬	૩૦૯	૪૬૭૩
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

સરકાર દ્વારા શારીરિક અપંગત ધરાવતા લોકોને જુદી-જુદી સહાય તથા અલગથી લાભ આપવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં કુલ ૧૨ જિલ્લામાંથી કુલ ૪૬૭૩ વ્યક્તિઓ અપંગ જોવા મળી હતી. જેમાં સૌથી વધુ દાહોદમાં ૧૩૮૧ અને સૌથી ઓછી બનાસકાંઠા જિલ્લામાં ૧૩૭ યુવક-યુવતિઓ શારીરિક અપંગત ધરાવતા જોવા મળ્યા હતા.

આજના આધુનિક સમયમાં શિક્ષણ એ કોઈપણ સમાજના વિકાસ માટે મહત્ત્વની બાબત માનવામાં આવે છે ત્યારે આદિવાસીઓમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ કેટલું છે તે પણ જાણવું જરૂરી બની જાય છે. જેના દ્વારા તેમના વિકાસની ગતિ નક્કી કરી શકાય છે. માટે આ સંશોધનમાં પણ તેમાં શિક્ષણની માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

શિક્ષણ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
૧ થી ૫ ધોરણ	૪૬૮૦	૭૦૭૧	૫૦૪૧	૨૭૯૪૯	૧૮૩૫૯	૬૧૪૫	૨૮૧૯	૮૨૧૦	૭૦૯૧	૪૬૭૯	૧૭૫૫	૯૦૯૦	૧૦૨૮૮૯
૬ થી ૯ ધોરણ	૨૮૯૭	૧૦૪૦૯	૮૩૫૩	૨૧૮૫૪	૧૦૩૨૮	૧૧૬૫૫	૫૨૧૨	૧૧૪૪૯	૧૩૮૨૫	૭૯૦૫	૩૭૬૭	૧૦૪૭૨	૧૧૮૧૨૬
૧૦ થી ૧૨ ધોરણ	૧૮૦૫	૧૨૨૯૧	૯૧૭૦	૨૬૪૦૬	૧૧૪૪૧	૭૨૮૧	૨૯૯૦	૧૦૦૧૩	૧૨૩૪૪	૧૧૧૪૭	૩૧૦૬	૧૨૫૧૯	૧૨૦૫૧૩
આઈ.ટી.આઈ., પોલીટેકનીક, ડિપ્લોમા	૧૦૫	૧૪૫૦	૬૯૮	૨૦૬૨	૪૯૦	૨૪૫	૧૪૬	૬૫૦	૪૭૭	૭૧૩	૧૨૫	૯૧૩	૮૦૭૪
સ્નાતક	૧૫૧	૧૭૦૯	૧૨૨૨	૩૫૭૭	૧૧૦૯	૧૩૩૮	૩૭૪	૨૦૫૯	૨૯૯૬	૨૭૧૫	૭૮૫	૧૭૨૬	૧૯૭૬૧
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

આદિવાસી વિસ્તાર મુખ્યત્વે રાજ્યની પૂર્વપટ્ટીમાં છે. જે વિસ્તાર ખાડા-ટેકરાવાળો અને પર્વતીય છે. આ વિસ્તારમાં સ્થાયી રોજગારી મળતી ન હોવાથી લોકો સ્થળાંતર કરી મજૂરી મેળવે છે. આથી લોકો સ્થળાંતર સમયે પોતાના બાળકોને સાથે લઈ જાય છે. ઉપરાંત તેઓની આર્થિક પરિસ્થિતિ સારી ન હોવાથી તેઓ બાળકોને ગામમાં શાળા હોય ત્યાં સુધી અભ્યાસ કરાવે છે અને આગળ ભણવા મોકલતા નથી. સર્વેમાં આવરી લીધેલ કુલ ૩૯૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓમાંથી સૌથી વધુ ૧૦ થી ૧૨ ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો હોય તેવા ૧૨૦૫૧૩ યુવક-યુવતિઓ હતા, જ્યારે સૌથી ઓછા આઈ.ટી.આઈ., પોલીટેકનીક અને ડિપ્લોમા જેવા વ્યવસાયલક્ષી કોર્સમાં અભ્યાસ કર્યો હોય તેવા ૮૦૭૪ યુવતી-યુવતિઓ હતા. ધો-૫ સુધી અભ્યાસ કર્યો હોય તેવા ૧૦૨૮૮૯, ધો-૯ સુધી અભ્યાસ કર્યો હોય તેવા ૧૧૮૧૨૬ તથા સ્નાતક કે સ્નાતકથી વધુ અભ્યાસ કર્યો હોય તેવા ૧૯૭૬૧ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા.

આ સંશોધનમાં રોજગાર એ મહત્ત્વની બાબત છે ત્યારે ઉત્તરદાતાઓમાં કેટલા ઉત્તરદાતા રોજગાર ધરાવે છે અને કેટલા બેરોજગાર છે તે પણ જાણવું મહત્ત્વનું બને છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

બેરોજગાર	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
ના	૬૨૫૪	૧૬૩૫૧	૭૮૦૯	૩૬૮૬૧	૨૬૭૯૦	૯૭૯૪	૫૩૦૪	૧૫૨૭૫	૧૫૯૨૭	૧૩૪૦૫	૩૬૨૮	૧૬૧૬૫	૧૭૩૫૬૩
હા	૩૩૮૪	૧૬૫૭૯	૧૬૬૭૫	૪૪૯૮૭	૧૪૯૩૭	૧૬૮૭૦	૬૨૩૭	૧૭૧૦૬	૨૦૮૦૬	૧૩૭૫૪	૫૯૧૦	૧૮૫૫૫	૧૯૫૮૦૦
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

અભ્યાસક્ષેત્રમાં આવરી લીધેલ કુલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓમાંથી ૧૯૫૮૦૦ યુવક-યુવતિઓ કોઈ ધંધા કે વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા હતા, જ્યારે ૧૭૩૫૬૩ બેરોજગાર હતા.

દરેક સંશોધનમાં જાણવું જરૂરી બને છે કે ઉત્તરદાતા કયા વ્યવસાય કરે છે અને ખાસ કરીને આદિવાસી વિસ્તારમાં જે જંગલ વિસ્તાર ગણાય છે ત્યાં ખેતી સિવાય કયા પ્રકારના વ્યવસાય થાય છે તે જાણવું જરૂરી બને છે. જે નીચેના કોષ્ટકની મદદથી જોઈ શકાય છે.

ચાલુ વ્યવસાય	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
Agriculture	૩૫૭૪	૯૫૪૮	૪૯૫૭	૨૦૨૩૨	૧૧૯૯૬	૨૧૦૬	૯૩૭	૨૩૦૪	૬૦૫૧	૦	૨૩૫૨	૬૯૮૧	૭૧૦૩૮
A1	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૯૨૧૫	૦	૦	૯૨૧૫
Animal Husbandry	૬૯	૩૪૦	૨૬૮	૮૬૬	૪૦૪	૨૦૭	૧૩૬	૫૭૯	૧૦૬૮	૦	૪૮	૨૦૦	૪૧૮૫
B2	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૪૧	૦	૦	૪૪૧
Agriculture labour	૨૦૪૪	૫૪૦૯	૧૧૮૫	૯૦૭૯	૧૧૭૫૮	૬૫૭૮	૩૭૪૯	૧૦૦૭૯	૬૪૧૦	૦	૮૨૩	૪૯૨૮	૬૨૦૪૨
C3	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૭૪૨	૦	૦	૭૪૨
Fishing	૧	૨૮	૪૮	૨૭	૫૯	૨૨૮	૫૦	૫૭	૧૫૪	૦	૮	૪૧૯	૧૦૭૯
D4	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૪	૦	૦	૪૪
Auto-Mobile	૧૦	૨૪	૧૧	૪૫	૩૦	૧૧	૧૪	૫૫	૬૦	૦	૭	૪૮	૩૧૫
E5	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૬૯	૦	૦	૨૬૯
Construction	૨૨૫	૧૦૧	૯૮૪	૪૫૯૬	૯૨૬	૧૧૩	૫૫	૧૧૭	૨૦૧	૦	૨૨	૩૦૭	૭૬૪૭
F6	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૫૮	૦	૦	૨૫૮
Service	૧૧૩	૨૬૯	૫૭	૫૪૬	૩૪૩	૧૮૪	૧૧૨	૬૯૧	૩૯૯	૦	૧૧૨	૨૧૭૪	૫૦૦૦
G7	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૧૦૦	૦	૦	૧૧૦૦
Computer field	૪	૨૦	૬	૯૩	૬૫	૫	૬	૩૬	૨૪	૦	૮	૪૪	૩૧૧
H8	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૬	૦	૦	૪૬
Retailed	૨૪	૧૦૪	૫૨	૧૪૯	૨૧૫	૫૨	૪૧	૧૦૯	૧૩૦	૦	૭૫	૯૬	૧૦૪૭
I9	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૫૮	૦	૦	૫૮
J0	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૨૩૨	૦	૦	૧૨૩૨
Garment	૩	૧૪	૧૦	૩૫	૩૫	૧૧	૨	૫૭	૮૩	૦	૧૩	૭૦	૩૩૩
Security	૧૪	૪૪	૧૨	૫૧	૩૧	૮	૮	૧૯	૧૪	૦	૪	૮	૨૧૩
Health and Related	૭	૮	૬	૩૦	૧૬	૧૨	૪	૧૬	૩૧	૦	૧૧	૨૨	૧૬૩
Electric Work	૧૦	૪૧	૧૬	૧૧૫	૪૩	૧૭	૧૬	૫૫	૭૦	૦	૧૨	૭૫	૪૭૦
Beauty parlour	૦	૯	૩	૧૮	૩	૨	૫	૧૪	૭	૦	૩	૨૨	૮૬
Hotel and Hospitality	૧૧	૩૧	૯	૧૦	૧૦	૧૪	૩	૨૮	૩૬	૦	૧૦	૧૨	૧૭૪
Bambu work	૨	૧	૬	૧૪	૫૦	૬	૫	૭૩	૨૧૪	૦	૨	૪૧	૪૧૪
Self Employed Field	૨૫	૯૨	૫૫	૨૫૬	૩૭૯	૧૨૧	૪૬	૭૨૭	૫૯૧	૦	૪૬	૪૫૭	૨૭૯૫
Forest Medicine Related work	૪	૩	૩	૩૧	૮	૧	૦	૧	૫	૦	૧	૨	૫૯
Agriculture Processing	૨	૨	૦	૨૧	૩	૦	૦	૨	૧૭	૦	૧	૬	૫૪
Driving	૧૧૨	૨૬૩	૧૨૧	૬૪૭	૪૧૬	૧૧૮	૧૧૫	૨૫૬	૩૬૨	૦	૭૦	૨૫૩	૨૭૩૩
Total	૬૨૫૪	૧૬૩૫૧	૭૮૦૯	૩૬૮૬૧	૨૬૭૯૦	૯૭૯૪	૫૩૦૪	૧૫૨૭૫	૧૫૯૨૭	૧૩૪૦૫	૩૬૨૮	૧૬૧૬૫	૧૭૩૫૬૩

વ્યવસાય :

આદિવાસી વિસ્તારમાં કોઈ મોટા ધંધા કે રોજગારનો વિકાસ થયેલો ન હોવાથી લોકો મુખ્યત્વે ખેતી સંલગ્ન વ્યવસાયો કરતા જોવા મળ્યા છે. પ્રસ્તુત સર્વેમાં આવરી લીધેલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓમાંથી ૧૭૩૫૬૩ યુવક-યુવતિઓ કોઈ વ્યવસાય કરતા જોવા મળ્યા હતા. જેમાં સૌથી વધુ ખેતી કરતા ૭૧૦૩૮ + ૯૨૧૫=……. ખેતમજૂરી કરતાં ૬૨૦૪૨ + ૭૪૨ = ……., પશુપાલનનો વ્યવસાય કરતા ૪૧૮૫ + ૪૪૧ =…….., મત્સ્યઉદ્યોગ કે માછીમાર કરતા ૧૦૭૯, બાંધકામમાં મજૂરી કરતા ૭૬૪૭, ખાનગી કે સરકારી નોકરી કરતા હોય તેવા ૫૦૦૦, કોમ્પ્યુટર ક્ષેત્રમાં કામ કરતા હોય તેવા ૩૧૧, વાંસકામ કરતા હોય તેવા ૪૧૪, સ્વરોજગારીનો વ્યવસાય કરતા હોય તેવા ૨૭૯૫ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા.

આમ, આ પરથી કહી શકાય છે કે આદિવાસી યુવક-યુવતિઓ મોટાભાગના ખેતી કે ખેતમજૂરી સાથે સંકળાયેલા છે. જ્યારે જૂજ પ્રમાણમાં લોકો અન્ય વ્યવસાય જેવા કે બાંધકામ, નોકરીમાં, છૂટક વેપાર, ઈલેક્ટ્રીકમાં, વાંસકામનો, જંગલ પેદાશો એકત્રિત કરવામાં તથા ડ્રાઈવર તરીકેનો વ્યવસાય કરતા જોવા મળ્યા હતા.

જ્યારે રોજગારને ધ્યાનમાં લેવાતી હોય છે ત્યારે આવકને પણ ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે. તો આ અનુસાર ઉત્તરદાતાઓ હાલમાં કેટલી આવક ધરાવે છે તેનો અભ્યાસ કરવો પણ જરૂરી બને છે. માટે આ સંશોધનમાં પણ ઉત્તરદાતાની આવકનું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે જોઈ શકાય છે.

ચાલુ પગારધોરણ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
૧૦૦૦ સુધી	૪૭૮૧	૧૪૯૧૧	૬૨૯૫	૨૮૧૫૫	૨૧૯૧૪	૮૫૭૪	૪૪૬૩	૧૧૪૯૧	૧૨૪૮૭	૮૯૮૨	૩૨૩૦	૯૮૧૨	૧૩૫૦૯૫
૧૦૦૧ થી ૨૦૦૦	૧૧૩૩	૯૭૬	૧૧૫૬	૬૦૭૨	૩૮૨૭	૮૦૪	૬૧૭	૩૦૮૭	૨૭૧૮	૩૧૨૫	૩૦૯	૪૩૫૬	૨૮૧૮૦
૨૦૦૧ થી ૩૦૦૦	૨૯૭	૨૦૦	૨૩૨	૧૫૦૫	૫૧૨	૨૧૫	૧૦૭	૫૧૦	૫૦૯	૯૨૮	૫૩	૧૨૭૦	૬૩૩૮
૩૦૦૧ થી ૪૦૦૦	૨૬	૬૩	૫૬	૫૮૫	૧૫૬	૧૦૨	૬૧	૬૪	૮૭	૧૭૨	૧૧	૨૩૫	૧૬૧૮
૪૦૦૧ થી ૫૦૦૦	૯	૭૪	૨૩	૩૪૩	૧૩૭	૪૩	૧૫	૪૬	૬૧	૧૦૬	૧૦	૨૦૮	૧૦૭૫
૫૦૦૧ થી ૧૦૦૦૦	૭	૧૧૯	૪૬	૧૭૫	૨૪૪	૫૬	૩૭	૭૫	૫૯	૮૧	૧૨	૨૭૭	૧૧૮૮
૧૦૦૦૧ થી ૧૫૦૦૦	૧	૮	૧	૧૯	૦	૦	૪	૨	૩	૫	૩	૭	૫૩
૧૫૦૦૧ થી વધુ	૦	૦	૦	૭	૦	૦	૦	૦	૩	૬	૦	૦	૧૬
કુલ	૬૨૫૪	૧૬૩૫૧	૭૮૦૯	૩૬૮૬૧	૨૬૭૯૦	૯૭૯૪	૫૩૦૪	૧૫૨૭૫	૧૫૯૨૭	૧૩૪૦૫	૩૬૨૮	૧૬૧૬૫	૧૭૩૫૬૩

અભ્યાસક્ષેત્રના પસંદ કરેલા યુવક-યુવતિઓ એક કરતા વધુ વ્યવસાયમાંથી આવક મેળવતા હતા. જેમાં સૌથી વધુ ૧૫૦૦૧ થી વધુ આવક મેળવતા હોય તેવા ૧૬ યુવક-યુવતિઓ હતા, જ્યારે સૌથી ઓછી રૂા.૧૦૦૦ સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા…………. યુવક-યુવતિઓ હતા. રૂા.૧૦૦૧ થી ૨૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૨૮૧૮૦, રૂા.૨૦૦૧ થી ૩૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા…….., રૂા.૩૦૦૧ થી ૪૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૧૬૧૮, રૂા.૪૦૦૧ થી ૫૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૧૦૭૫, રૂા.૫૦૦૧ થી ૧૦,૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૧૧૮૮ તથા ૧૦૦૦૧ થી ૧૫૦૦૦ સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૫૩ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા.

આવકની અછત અને રોજગારીની અછતને કારણે દરેક સમાજના લોકો સ્થળાંતર કરે છે તે અનુસાર આદિવાસી વિસ્તારમાં વસતા આદિવાસી પણ રોજગારી મેળવવા સ્થળાંતર કરતા જોવા મળે છે અને આ સ્થળાંતર સમયે તેમને કેટલી આવક હતી તે જાણવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોવા મળે છે.

સ્થળાંતરની આવક	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
૧૦૦૦ સુધી	૫૨	૪૫૭	૭૩૦	૪૦૦૦	૧૧૯૮	૨૫૫	૪૫	૮૮	૨૪૪	૩૩૧	૨૦૨	૧૬૧૨	૯૨૧૪
૧૦૦૧ થી ૨૦૦૦	૨૫	૩૭	૪૭૪	૨૯૦૯	૯૪૮	૨૨૪	૨૬	૧૪૫	૧૧૦	૬૩૯	૧૫૯	૧૩૮૩	૭૦૭૯
૨૦૦૧ થી ૩૦૦૦	૪	૩૧	૯૪	૮૮૧	૨૬૧	૮૯	૬	૯૬	૫૪	૩૯૮	૧૯	૫૬૦	૨૪૯૩
૩૦૦૧ થી ૪૦૦૦	૦	૧૧	૭	૩૭૦	૭૪	૨૫	૧	૯	૭	૮૦	૫	૯૯	૬૮૮
૪૦૦૧ થી ૫૦૦૦	૦	૯	૨	૧૯૫	૪૭	૯	૨	૪	૯	૪૪	૦	૬૭	૩૮૮
૫૦૦૧ થી ૧૦૦૦૦	૧	૫	૨	૭૦	૪૩	૦	૦	૫	૧	૩૨	૨	૨૫	૧૮૬
૧૦૦૦૧ થી ૧૫૦૦૦	૦	૦	૦	૮	૧	૦	૦	૦	૦	૧	૦	૦	૧૦
૧૫૦૦૧ થી વધુ	૦	૦	૦	૩	૩	૦	૦	૦	૦	૩	૦	૧	૧૦
કુલ	૮૨	૫૫૦	૧૩૦૯	૮૪૩૬	૨૫૭૫	૬૦૨	૮૦	૩૪૭	૪૨૫	૧૫૨૮	૩૮૭	૩૭૪૭	૨૦૦૬૮

સ્થળાંતર સમયની આવક :

સ્થાયી મજૂરી મળતી ન હોવાને કારણે લોકો શિયાળા અને ઉનાળાની ઋતુ દરમિયાન મજૂરી કરતા જોવા મળ્યા હતા. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્થળાંતર સમયે લોકો એક કરતા વધુ વ્યવસાય કરતા જોવા મળ્યા હતા. જેમાં તેમની સ્થળાંતર સમયની માસિક આવક જોઈએ તો

આમ જોઈ શકાય છે કે સ્થળાંતર સમયે મોટાભાગના લોકોની માસિક આવક રૂા.૩૦૦૦ કરતા ઓછી જોવા મળે છે. જેમાં રૂા.૧૦૦૦ સુધીની આવક હોય તેવા ૯૨૧૪ યુવક-યુવતિઓ, રૂા.૧૦૦૧ થી ૨૦૦૦ સુધીની આવક હોય તેવા ૭૦૭૯ અને રૂા.૨૦૦૧ થી ૩૦૦૦ સુધીની આવક હોય તેવા ૨૪૯૩ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા. જ્યારે રૂા.૩૦૦૧ થી ૪૦૦૦ સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૬૮૮, ૪૦૦૧ થી ૫૦૦૦ રૂા. સુધીની આવક મેળવતા ૩૮૮, જ્યારે ૫૦૦૧ થી ૧૦૦૦૦ સુધીની આવક મેળવતા હોય તેવા ૧૮૬ યુવક-યુવતિઓ, ૧૦૦૦૧ થી ૧૫૦૦૦ સુધીની આવક ધરાવતા હોય તેવા ૧૦ યુવક-યુવતિઓ અને ૧૫૦૦૧ થી વધુ આવક ધરાવતા ૧૦ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળે છે.

આદિવાસી વિસ્તારમાં વસતા આદિવાસીઓ રોજગાર માટે તેમનાં ગામથી નજીકના વિસ્તારોમાં સ્થળાંતર કરતા જોવા મળે છે. આ સ્થળાંતરના ગાળો કેટલા છે? એટલે કે ૧૨ મહિનામાં તેઓ કેટલા મહિના સ્થળાંતર કરે છે તે જાણવું પણ જરૂરી બને છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

સ્થળાંતરનો છેલ્લા વર્ષનો સમયગાળો	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
૦	૦	૧૫	૦	૨૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૬	૮૩
૧	૦	૮૩	૧૦	૨૭૮	૩૭	૯	૧	૧૮	૩	૪૯	૫	૯૮	૫૯૧
૨	૨	૨૪૮	૪૧	૪૬૧	૧૭૨	૪૮	૦	૨૭	૨૩	૧૦૨	૫	૧૪૯	૧૨૭૮
૩	૩	૧૩૭	૬૨	૪૩૩	૧૧૬	૧૧૪	૫	૩૫	૭૯	૭૧	૩૧	૫૦૩	૧૫૮૯
૪	૮	૨૫	૧૫૩	૯૩૬	૨૯૯	૧૨૨	૭	૨૫	૪૬	૧૧૮	૩૮	૬૨૯	૨૪૦૬
૫	૧૦	૧૫	૮૬	૭૨૨	૧૨૫	૨૦	૬	૨૩	૧૩	૮૬	૨૪	૪૪૩	૧૫૭૩
૬	૩	૨૩	૩૨૨	૧૨૧૫	૩૩૬	૪૯	૪	૨૦	૮૪	૨૦૯	૫૭	૫૭૯	૨૯૦૧
૭	૧૧	૨	૧૨૧	૬૦૭	૬૮	૬૨	૬	૧૪	૫	૫૯	૮૩	૧૯૧	૧૨૨૯
૮	૨૦	૧	૨૫૨	૧૬૬૪	૪૦૯	૫૩	૧૪	૪૬	૬૦	૧૪૯	૯૫	૩૬૯	૩૧૩૨
૯	૧૨	૦	૬૩	૯૨૮	૧૨૦	૧૧	૩	૧૪	૨૨	૪૦	૧૧	૮૯	૧૩૧૩
૧૦	૧૨	૧	૯૫	૯૫૭	૩૭૦	૪૪	૫	૨૩	૨૪	૧૮૫	૧૫	૩૯૧	૨૧૨૨
૧૧	૧	૦	૨૨	૨૦૯	૫૬	૫	૦	૧૨	૫	૯૦	૩	૩૩	૪૩૬
૧૨	૦	૦	૮૨	૪	૪૬૭	૬૫	૨૯	૯૦	૬૧	૩૭૦	૨૦	૨૨૭	૧૪૧૫
કુલ	૮૨	૫૫૦	૧૩૦૯	૮૪૩૬	૨૫૭૫	૬૦૨	૮૦	૩૪૭	૪૨૫	૧૫૨૮	૩૮૭	૩૭૪૭	૨૦૦૬૮

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં સ્થળાંતર કરતા યુવક-યુવતિઓએ છેલ્લા વર્ષમાં કેટલો સમય સ્થળાંતર કરેલ છે તેની વિગત દર્શાવેલ છે. કુલ ૨૦૦૬૮ યુવક-યુવતિઓએ સ્થળાંતર કરેલ છે. તેમાંથી મોટાભાગના એટલે કે ૩૧૩૨ યુવક-યુવતિઓએ છેલ્લા વર્ષમાં ૮ મહિના સ્થળાંતર કરેલ જોવા મળે છે. જ્યારે ૮૩ યુવક-યુવતિઓએ આ અંગે કોઈ માહિતી આપેલ નથી.

તાલીમનો ખર્ચ	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
કંઈ જ ખર્ચ નહી	૧૫૭૬	૧૧૨	૨૬	૭૭૭૨	૨૨૭	૩૬૪૮	૨૦	૭૪૯	૨૫૩૬	૨૦૪૬	૯૨૨	૧૮૨૩	૨૧૪૫૭
૧૦૦ રૂા. સુધી	૩૫૨૧	૧૬૭૯૩	૮૭૨૫	૩૨૨૪૧	૧૩૭૫૭	૯૪૪૦	૩૯૮૬	૧૪૦૯૬	૧૩૮૨૩	૭૬૯૬	૩૨૩૧	૧૫૦૮૯	૧૪૨૩૯૮
૧૦૧ થી ૪૦૦	૩૪૭૦	૧૧૬૨૯	૧૧૪૬૪	૨૯૪૭૦	૧૩૯૯૭	૧૦૫૯૯	૨૩૨૩	૧૦૭૮૨	૧૩૪૭૩	૧૧૩૫૪	૩૭૨૪	૧૩૨૬૦	૧૩૫૫૪૫
૪૦૧ થી ૭૦૦	૮૩૦	૪૦૧૫	૩૩૪૧	૭૪૧૪	૮૧૫૭	૨૧૮૭	૨૮૭૦	૩૪૭૧	૫૮૨૮	૩૮૨૫	૭૮૬	૩૩૩૨	૪૬૦૫૬
૭૦૧ થી ૧૨૦૦	૨૩૨	૩૭૨	૮૯૧	૩૨૦૪	૫૨૩૩	૭૨૭	૨૧૫૯	૩૨૦૯	૯૭૪	૧૬૭૫	૮૭૫	૧૦૮૮	૨૦૬૩૯
૧૨૦૧ થી ૧૫૦૦	૬	૯	૧૯	૮૨૨	૩૧૭	૨૩	૩૩	૨૦	૬૩	૧૬૮	૦	૩૦	૧૫૧૦
૧૫૦૧ થી ૧૮૦૦	૦	૦	૪	૫૪૨	૦	૧	૧૫	૦	૧	૫	૦	૩	૫૭૧
૧૮૦૧ થી ૨૧૦૦	૩	૦	૧૪	૩૧૯	૩૯	૩૯	૪૦	૨૬	૩૩	૨૨૪	૦	૭૦	૮૦૭
૨૧૦૧ થી વધુ	૦	૦	૦	૬૪	૦	૦	૯૫	૨૮	૨	૧૬૬	૦	૨૫	૩૮૦
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

સરકાર તથા ખાનગી સંસ્થાઓ દ્વારા સ્વરોજગારલક્ષી ઘણી તાલીમો આપવામાં આવે છે. જેનો ખર્ચ તાલીમાર્થીઓએ ચૂકવવાનો હોય છે. સરકાર તથા સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ દ્વારા ચાલતી તાલીમમાં તાલીમાર્થીઓને ફી અથવા ઓછી ફી દ્વારા તાલીમ આપવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત સર્વેમાં તાલીમ લેવા ઈચ્છતા યુવક-યુવતિઓ તાલીમનો કેટલો ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર છે તેની વિગતો જોઈએ તો સૌથી વધુ યુવક-યુવતિઓ ૧૦૦ રૂા. સુધીનો ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર છે. ૧૦૧ થી ૪૦૦ રૂા. સુધીનો ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર હોય તેવા ૧૩૫૫૪૫, ૪૦૧ થી ૭૦૦ સુધી ૪૬૦૫૬, ૭૦૧ થી ૧૨૦૦ સુધીનો ૨૦૬૩૯, ૧૨૦૧ થી ૧૫૦૦, ૧૫૧૦ તથા ૧૫૦૧ થી વધુ ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર હોય તેવા ૧૭૫૮ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા. જ્યારે ૨૧૪૫૭ યુવક-યુવતિઓ તાલીમ લેવા તૈયાર છે. પરંતુ તેઓ તાલીમનો ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર નથી.

આ પરથી જોઈ શકાય છે કે આદિવાસી લોકોની આર્થિક સ્થિતિ સારી ન હોવાથી તેઓ તાલીમ માટે વધુ ખર્ચ ભોગવવા તૈયાર નથી.

આજના નવા યુગમાં સ્પર્ધાનો સમય ગણવામાં આવે છે. ત્યારે લોકો કેટલા કલાક કામ કરવા તૈયાર છે તે જાણવું જરૂરી બને છે. આમ સંશોધન આદિવાસીઓને ધ્યાનમાં લઈ કરવામાં આવેલ છે. તેઓ કેટલા કલાક કામ કરવા તૈયાર છે તે જાણવું જરૂરી બને છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

Day_t	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
ના	૮૯૦	૧૭૨૭	૧૩૨૨	૧૫૪૪૮	૩૯૮૨	૧૯૦૫	૧૩૩૨	૪૭૫૧	૨૪૪૯	૩૩૧૨	૮૮૮	૩૨૦૭	૪૧૨૧૩
હા	૮૭૪૮	૩૧૨૦૩	૨૩૧૬૨	૬૬૪૦૦	૩૭૭૪૫	૨૪૭૫૯	૧૦૨૦૯	૨૭૬૩૦	૩૪૨૮૪	૨૩૮૪૭	૮૬૫૦	૩૧૫૧૩	૩૨૮૧૫૦
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોવા મળે છે કે ૬૬૪૦૦ ઉત્તરદાતા એવા છે કે જે ૧૦-૧૨ કલાક કામ કરવાની તૈયારી બતાવે છે. જે દાહોદ જિલ્લાના જોવા મળે છે. અને ૧૦-૧૨ કલાક કામ કરવાની ના કહેતા ઉત્તરદાતામાં ૧૫૪૪૮ જોવા મળે છે. જેમાં વધુ યુવતિઓનો સમાવેશ થાય છે. એટલે કે કુલ ૪૧૨૧૩ યુવક-યુવતિઓ ૧૦-૧૨ કલાક કામ કરવા તૈયાર નથી. જ્યારે ૩૨૮૧૫૦ યુવક-યુવતિઓ ૧૦-૧૨ કલાક કામ કરવા તૈયાર જોવા મળે છે.

આજના આધુનિક સમયમાં જ્યારે કામ કરવાનાં કલાકો વધી ગયા છે ત્યારે લોકો કામ કરવા પોતાના શહેરની બહાર પણ જતા જોવા મળે છે. ત્યારે યુવક-યુવતિઓ આજના સમયમાં તાલીમ લેવા માટે મોટા શહેરની-ગામની બહાર જવા તૈયાર છે કે નહિ તે પણ જાણવું જરૂરી બની જાય છે. જેનું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે જોવા મળે છે.

T_door	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
ના	૧૭૧૮	૧૯૧૯	૧૧૬૮	૧૮૪૬૩	૪૮૩૯	૧૭૧૪	૯૩૩	૫૬૨૯	૨૪૩૬	૨૭૩૯	૧૫૫૩	૩૭૭૪	૪૬૮૮૫
હા	૭૯૨૦	૩૧૦૧૧	૨૩૩૧૬	૬૩૩૮૫	૩૬૮૮૮	૨૪૯૫૦	૧૦૬૦૮	૨૬૭૫૨	૩૪૨૯૭	૨૪૪૨૦	૭૯૮૫	૩૦૯૪૬	૩૨૨૪૭૮
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં જોવા મળે છે કે મોટાભાગના એટલે કે ૩૨૨૪૭૮ યુવક-યુવતિઓ પોતાના વિસ્તાર/શહેરની બહાર તાલીમ લેવા માટે તૈયારી બતાવી છે. જ્યારે ૪૬૮૮૫ યુવક-યુવતિઓએ આ અંગે તૈયારી બતાવી નથી.

વાહનવ્યવહારની સગવડો આજના સમાજમાં ખૂબજ વિકસતી જોઈ શકાય છે. પરંતુ આજના સમયમાં અંદરના વિસ્તારોમાં આજેપણ વાહનવ્યવહારની પૂરતી સુવિધા જોવા મળતી નથી. તો આ સંજોગોમાં આદિવાસીઓ કેટલીવાર પોતાના ગામની બહારના વિસ્તારોમાં મુલાકાત લે છે તે જાણવું જરૂરી બને છે. જે નીચેના કોષ્ટકમાં જોઈ શકાય છે.

મુલાકાત	જિલ્લાનું નામ												કુલ
	બનાસકાંઠા	સાબરકાંઠા	પંચમહાલ	દાહોદ	વડોદરા	નર્મદા	ભરૂચ	સુરત	તાપી	નવસારી	ડાંગ	વલસાડ	
છેલ્લા વર્ષમાં ૧ થી ૩ વખત	૨૩૫૧	૧૦૫૯૪	૬૦૬૫	૨૧૮૨૯	૧૯૩૯૦	૬૦૬૯	૫૫૧૩	૧૦૪૭૯	૧૦૧૬૩	૪૬૧૭	૩૬૭૭	૯૧૭૨	૧૦૯૯૧૯
છેલ્લા વર્ષમાં ૪ થી ૧૦ વખત	૩૫૦૧	૧૦૭૦૬	૬૪૬૫	૨૦૦૫૫	૯૮૭૩	૧૦૦૫૧	૩૪૬૮	૯૬૨૮	૮૯૪૬	૮૦૨૯	૧૮૩૯	૧૨૦૦૮	૧૦૪૫૬૯
છેલ્લા વર્ષમાં ૧૦ થી વધારે વખત	૩૬૬૯	૯૧૪૬	૯૭૧૭	૩૩૨૯૫	૮૬૪૬	૯૬૦૮	૨૩૦૯	૯૫૧૪	૧૪૭૬૫	૧૩૮૪૧	૨૧૪૫	૧૨૫૯૩	૧૨૯૨૪૮
છેલ્લા વર્ષમાં એકપણ વખત નહી	૧૧૭	૨૪૮૪	૨૨૩૭	૬૬૬૯	૩૮૧૮	૯૩૬	૨૫૧	૨૭૬૦	૨૮૫૯	૬૭૨	૧૮૭૭	૯૪૭	૨૫૬૨૭
કુલ	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮	૩૪૭૨૦	૩૬૯૩૬૩

આદિવાસી વિસ્તાર રાજ્યની પૂર્વપટ્ટીમાં આવેલો છે. આદિવાસી ગામો મુખ્યત્વે અંદરના વિસ્તારોમાં આવેલા છે. દૂરના ગામડામાં વસવાટ કરે છે. તેઓ ક્યારેક જ તાલુકા કે જિલ્લા મથકે આવતા હોય છે. કારણ કે તેઓને તાલુકા સ્થળે આવવા માટે દિવસ આખો પસાર થઈ જાય છે અને તે દિવસે મજૂરી પર (કામ પર) જઈ શકાતું નથી. આથી સર્વેમાં આવરી લીધેલ યુવક-યુવતિઓ પાસેથી તેઓ કેટલીક વખત નજીકના સ્થળની કે નજીકના મોટા શહેરની મુલાકાત વર્ષમાં લે છે તેની માહિતી જોઈએ તો કુલ યુવક-યુવતિઓમાંથી છેલ્લા વર્ષ દરમિયાન ૧ થી ૪ વખત મુલાકાત લીધેલ હોય તેવા.............., ૪ થી ૧૦ વખત મુલાકાત લીધેલ હોય તેવા........, ૧૦ વખતથી વધુ વાર મુલાકાત લીધી હોય તેવા........., જ્યારે છેલ્લા વર્ષ દરમિયાન બિલકુલ મુલાકાત લીધી ન હોય તેવા..............યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા.

Migration Job	District Name										
	Banaskantha	Sabarkantha	Panchmahal	Dahod	Vadodara	Narmada	Bharuch	Surat	Tapi	Navsari	Dang
Agriculture	૩૧	૩૨૭	૨૮૮	૧૦૬૦	૪૭૧	૪૬	૧	૭	૭	૦	૯૬
A1	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૩૧	૦
Animal Husbandry	૩	૭	૫૩	૨૦૦	૨૬	૪	૦	૨	૬	૦	૩
B2	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૦૨	૦
Agriculture labour	૧૬	૨૯૭	૨૯૦	૨૯૫૯	૧૩૮૭	૨૭૪	૩૪	૧૧૯	૧૯૯	૦	૨૯૫
C3	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૩૭૪	૦
Fishing	૦	૨	૭	૧૨	૦	૧	૦	૦	૩	૦	૩
D4	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૧	૦
Auto-Mobile	૪	૧૪	૪	૩૩	૫	૨	૦	૯	૯	૦	૨
E5	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૬૦	૦
Construction	૧૦	૧૩	૮૨૭	૩૯૩૪	૫૯૪	૨૫	૨	૧૭	૩૮	૦	૨૨
F6	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૦૫	૦
Service	૬	૮૬	૨૫	૧૩૫	૧૪૬	૭૧	૨૩	૯૩	૩૭	૦	૩૧
G7	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૫૭	૦
Computer field	૦	૪	૨	૧૧૨	૧૭	૦	૦	૫	૩	૦	૦
H8	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૯	૦
Retailed	૧	૫	૪	૪૦	૧૩	૩	૧	૧૦	૮	૦	૧૦
I9	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૧	૦
J0	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૩૪	૦
Garment	૧	૬	૬	૩૪	૬	૨	૦	૧૧	૧૧	૦	૨
Security	૪	૧૫	૨	૩૫	૧૮	૩	૦	૨	૪	૦	૨
Health and Related	૦	૩	૨	૫૫	૬	૧	૨	૧	૬	૦	૪
Electric Work	૦	૧૦	૧૧	૮૪	૯	૧	૩	૭	૧૬	૦	૭
Beauty parlour	૦	૩	૦	૩૩	૧	૩	૦	૧	૧	૦	૦
Hotel and Hospitality	૨	૨૧	૩	૬	૫	૨૨	૧	૧૪	૧૦	૦	૩
Bambu work	૧	૦	૦	૪	૨	૧	૦	૩	૯	૦	૦
Self Employed Field	૬	૨૯	૨૫	૧૨૮	૧૫૦	૧૫૯	૧	૬૮	૬૭	૦	૨૧
Forest Medicine Related work	૧	૦	૧	૩૨	૨	૨	૦	૦	૦	૦	૦
Agriculture Processing	૧	૦	૦	૧૬	૧	૦	૦	૧	૧૨	૦	૧
Driving	૩	૩૧	૨૭	૧૯૭	૨૪	૪	૧૫	૧૨	૨૫	૦	૫
Total	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮

સ્થળાંતર વ્યવસાય :

કુલ આદિવાસી યુવક-યુવતિઓમાંથી....... યુવકો-યુવતિમાં સ્થળાંતર કરી મજૂરી કરતા જોવા મળ્યા હતા. જેમાં તેઓ એક કરતા વધુ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા જોવા મળ્યા હતા. સ્થળાંતર સમયે ખેતી કરતા હોય તેવા ૩૦૧૦ + ૨૩૧,.........., પશુપાલન કામ કરતા હોય તેવા ૩૨૪ + ૧૦૨, માછીમારનો વ્યવસાય કરતા હોય તેવા ૩૭૪, ઓટોમોબાઈલના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા હોય તેવા ૯૩, બાંધકામમાં કામ કરતા હોય તેવા ૫૯૦૮, કોમ્પ્યુટરના ક્ષેત્રમાં કામ કરતા હોય તેવા ૧૫૧, ગારમેન્ટ તથા છૂટક વેપાર કરતા હોય તેવા ૧૫૪, વાંસકામ કરતા હોય તેવા ૩૧, ડ્રાઈવરનો વ્યવસાય કરતા ૩૯૨, સ્વરોજગારીનો વ્યવસાય કરતા હોય ૭૪૫ અને બ્યુટીપાર્લરનો વ્યવસાય કરતા હોય તેવા ૪૯ યુવક-યુવતિઓ જોવા મળ્યા હતા. (વધુ વિગત માટે આગળના કોષ્ટકમાં જોવું)

TALIM	District Name										
	Banaskantha	Sabarkantha	Panchmahal	Dahod	Vadodara	Narmada	Bharuch	Surat	Tapi	Navsari	Dang
Agriculture	૨૯૭૫	૨૫૩૮૦	૩૪૧૬	૧૫૩૬૫	૧૧૧૭૧	૫૩૫૫	૧૨૯૩	૪૭૮૭	૫૬૦૭	૦	૧૩૪૦
A1	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૬૯૬૪	૦
Animal Husbandry	૩૬૨૯	૧૬૩૨૫	૭૯૭૪	૧૬૯૫૭	૧૫૦૩૦	૯૪૮૯	૨૩૦૩	૫૯૩૭	૧૦૦૯૯	૦	૧૪૭૫
B2	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૭૮૦૯	૦
C3	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૩૮૨૦	૦
Fishing	૩૮૦	૧૩૨૨	૮૦૨	૧૩૩૮	૮૭૬	૧૦૭૪	૩૬૦	૮૬૭	૧૫૨૫	૦	૨૪૨
D4	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૮૮૬૭	૦
Auto-Mobile	૮૩૨	૪૪૩૪	૩૨૮૯	૪૮૯૮	૪૨૫૭	૨૮૬૨	૧૫૪૪	૫૧૬૮	૫૫૦૮	૦	૧૩૮૨
E5	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૭૮૪	૦
Construction	૧૮૩૦	૨૭૫૦	૩૮૩૨	૧૪૪૨૪	૭૧૭૬	૨૪૫૧	૯૪૪	૨૭૨૬	૨૮૬૨	૦	૧૯૦૧
F6	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૨૨૫	૦
G7	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૭૨૨૫	૦
Computer field	૧૨૩૯	૬૭૯૮	૫૦૮૦	૧૧૫૯૨	૬૭૬૨	૪૬૬૦	૨૦૯૩	૭૬૩૬	૮૮૯૬	૦	૧૯૨૬
H8	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૧૨૧	૦
Retailed	૬૯૨	૨૫૮૭	૧૭૯૭	૩૨૭૯	૩૪૫૭	૨૨૯૪	૫૫૭	૧૪૩૨	૧૯૭૬	૦	૬૫૪
I9	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૩૯૫૫	૦
J0	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૩૧૩૫	૦
Garment	૩૦૩	૨૩	૧૨૨૪	૨૭૩૯	૨૦૪૧	૧૪૬૫	૫૦૮	૨૨૧૮	૨૬૦૬	૦	૧૦૨૯
Security	૧૪૪૦	૩૭	૩૮૫૫	૪૨૩૦	૩૫૮૫	૨૯૦૮	૧૨૮૩	૨૫૨૬	૩૪૭૭	૦	૧૪૫૯
Health and Related	૬૦૪	૭	૨૯૪૪	૩૦૦૯	૩૧૩૧	૨૨૦૫	૧૧૯૦	૩૯૦૮	૩૮૭૧	૦	૧૧૬૦
Electric Work	૭૦૧	૧૦	૩૩૪૯	૪૩૧૪	૪૨૫૫	૩૧૯૭	૧૮૫૦	૫૪૩૧	૫૧૧૪	૦	૧૮૪૭
Beauty parlour	૩૩૬	૭	૧૫૯૨	૨૭૬૩	૨૬૧૪	૧૯૬૨	૧૨૮૪	૫૬૨૨	૫૭૩૭	૦	૧૦૨૯
Hotel and Hospitality	૩૨૪	૪	૬૩૦	૮૧૦	૮૩૮	૫૫૬	૩૬૮	૯૬૯	૧૦૮૬	૦	૪૫૨
Bambu work	૪૭૨	૫	૧૩૬	૩૪૭	૧૩૨૬	૩૬૦	૧૨૯	૩૧૩	૫૭૭	૦	૫૧૭
Self Employed Field	૨૫૦૭	૨૫૮	૭૩૨૯	૧૨૩૫૪	૧૨૭૯૩	૮૮૮૬	૨૯૨૭	૧૦૫૩૭	૯૯૦૫	૦	૩૫૧૨
Forest Medicine Related work	૪૪૦	૫	૧૦૨૫	૯૧૧	૨૧૧૦	૫૨૬	૨૦૬	૪૮૯	૯૦૯	૦	૩૮૯
Agriculture Processing	૬૦૩	૪	૧૦૯૧	૧૪૦૫	૨૧૮૪	૮૪૧	૩૦૫	૬૪૫	૮૬૩	૦	૫૪૭
Driving	૧૮૭૬	૯૬	૪૬૩૨	૮૫૦૦	૬૬૬૦	૫૨૮૫	૩૨૭૫	૮૦૯૭	૮૯૧૩	૦	૧૭૬૦
Total	૯૬૩૮	૩૨૯૩૦	૨૪૪૮૪	૮૧૮૪૮	૪૧૭૨૭	૨૬૬૬૪	૧૧૫૪૧	૩૨૩૮૧	૩૬૭૩૩	૨૭૧૫૯	૯૫૩૮

સર્વેમાં આવરી લીધેલ કુલ ૩૬૯૩૬૩ યુવક-યુવતિઓએ જુદા-જુદા પ્રકારની તાલીમ લેવાની ઈચ્છા દર્શાવી હતી. જેમાં જુદા-જુદા પ્રકારની તાલીમ લેવાની ઈચ્છા દર્શાવી હતી. જેમાં સૌથી વધુ પશુપાલન માટે ૯૫૭૨૭ યુવક-યુવતિઓએ સ્વરોજગારી માટે ૮૩૧૨૭ યુવક-યુવતિઓએ, ખેતી માટે ૮૧૧૫૪, કોમ્પ્યુટરના ક્ષેત્રમાં તાલીમ લેવા માટે ૬૪૩૧૬, ડ્રાઈવીંગ માટે ૫૫૭૯૨, બાંધકામ ક્ષેત્રે ૪૫૭૬૧, ઓટો મોબાઈલ ક્ષેત્રે ૩૯૨૨૪ તથા ઈલેક્ટ્રીક કામ માટે ૩૫૫૪૦ યુવક-યુવતિઓએ તાલીમ લેવા માટેની તૈયારી બતાવી છે. જ્યારે અન્ય તાલીમમાં મચ્છીમારી માટે ૧૦૨૪૫, છૂટક વેપાર માટે ૨૦૯૬૨, ગારમેન્ટ માટે ૧૭૯૨૮, આરોગ્ય ક્ષેત્રે ૨૫૧૭૫, સિક્યુરીટી માટે ૨૭૧૨૮, બ્યુટીપાર્લર માટે ૨૬૯૮૩ યુવતિઓએ, વાંસકામ માટે ૫૪૨૧ તથા ખેત બનાવટની પેદાશો માટે ૯૯૭૬ યુવક-યુવતિઓએ તાલીમ લેવા માટે ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી.